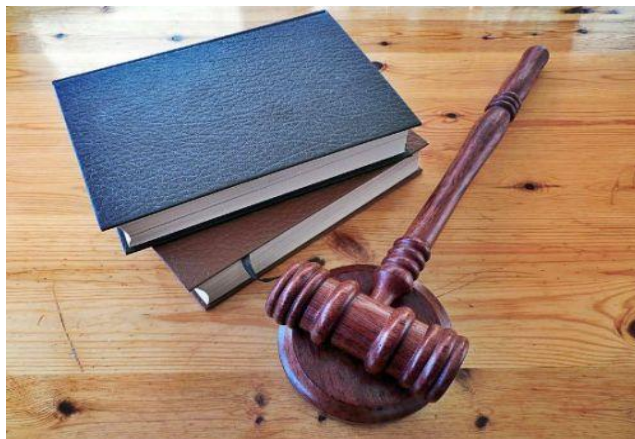

La STC 132/2019 sobre el llibre sisè del Codi civil de Catalunya en matèria d'obligacions i contractes (I). Un miratge enmig d'incerteses i amenaces d'involució

Per: Joan Ridao i Martín, 26/02/2020

La recent STC 132/2019, de 13 de novembre, sobre diversos preceptes de la Llei del Parlament de Catalunya 3/2017, de 15 de febrer, del llibre sisè del Codi civil de Catalunya, relatiu a les obligacions i els contractes, i de modificació dels llibres primer, segon, tercer, quart i cinquè, presenta un indubtable interès. No només des de la perspectiva del dret civil sinó també des de la talaia del dret constitucional, i el dret públic de Catalunya en particular, per l'afectació que té —i pot tenir— sobre la distribució competencial entre la Generalitat i l'Estat en matèria de dret civil.(1) Es podria dir, fins i tot, que es tracta de la sentència més rellevant sobre l'article 149.1. 8a CE, les complexes regles de la qual han derivat fins ara en una jurisprudència constitucional entre oscil·lant i torturada.

En síntesi, els punts de conflicte eren tres: la falta de “connexió suficient” de la regulació impugnada amb el dret civil preexistent, la violació de la competència exclusiva de l'Estat en matèria de legislació mercantil, i a l'últim, la fractura de la sempre recurrent unitat de mercat. En resposta a la impugnació, el Tribunal Constitucional (TC) va declarar únicament la nul·litat del precepte relatiu al pacte de condició resolutòria formalitzat notarialment i inscrit en el registre de la propietat (art. 621-54.3 CCCat), amb la qual cosa fixa, i això és rellevant, una doctrina inèdita i directa sobre la noció i l'abast de les bases de les obligacions contractuals, fruit, sense dubte, de la ponència del magistrat Xiol Rius, que ja s'havia significat en una línia similar en alguns dels seus vots particulars anteriors. Aquesta decisió, que ens proposem examinar seguidament, fou severament criticada per una minoria qualificada del Tribunal, expressada en forma de cinc vots particulars sinònims de posicions molt regressives, i, fins i tot, com en el cas del magistrat Andrés Ollero, hostils,

fins a tal grau que va motivar un incident de recusació promogut pel Govern de la Generalitat.

En efecte, el recurs del president del Govern espanyol considerava que la Llei 3/2017 establia no només una regulació completa de la compravenda, de la permuta, dels contractes de mandat i de gestió d'assumptes aliens que vulnerava la competència de l'Estat per establir les bases en matèria d'obligacions contractuals, sinó que no existia cap connexió amb la regulació prèvia del dret civil propi de Catalunya. La sentència, per contra, constata la manca de bases dictades per l'Estat i l'existència inequívoca d'un dret civil contractual en l'ordenament jurídic català que legitimava la regulació dels contractes amb finalitat transmissiva per connexió amb diverses normes presents a la Compilació, i, en el cas de la compravenda de consum, per considerar que el dret del consum és una matèria multidisciplinària que no s'inscriu per complet en el dret civil, ni en el mercantil, ni és només dret privat, sinó que constitueix un sistema global de normes, principis, institucions i instruments jurídics, la finalitat dels quals és garantir una posició d'equilibri en el mercat en totes les relacions jurídiques i negocials en les quals el consumidor és destinatari final de béns i serveis.

En relació amb això últim, el TC considera tanmateix que una part d'aquestes normes tenen naturalesa civil, com és el contracte de compravenda amb consumidors, i, per això mateix, fa l'exercici de confrontar la regulació catalana amb la competència estatal sobre les bases de les obligacions contractuals (art. 149.1.8 CE) i amb la competència de la Generalitat en matèria de consum (art. 123 EAC). D'aquest contrast en dedueix que la Generalitat pot legislar sempre que respecti les regles bàsiques dictades pel legislador estatal sobre el contracte de compravenda amb consumidors. Un cop feta aquesta operació, el Tribunal determina que l'Estat pot establir normativament les directrius i els criteris globals d'ordenació dels contractes, així com les previsions d'accions o mesures singulars que siguin necessàries per assolir els fins proposats dins l'ordenació del sector, tot i deixar clar que l'omissió per part del legislador estatal en aquest àmbit no constitueix un impediment perquè les comunitats autònomes (CA) puguin exercir les seves competències tot respectant els principis que es deriven directament de la Constitució i del Codi civil espanyol.

La STC 132/2019 ens retorna, des de la perspectiva constitucional, al debat sobre les competències de la Generalitat en matèria de dret civil reobert amb l'Estatut de 2006. La "connexió suficient" amb el dret civil preexistent

Com és sabut, l'article 149.1.8 CE atribueix a l'Estat la competència exclusiva en matèria de legislació civil, sense perjudici de la conservació,

la modificació i el desenvolupament per part de les CA que disposen de dret civil foral o especial propi. Aquest precepte constitucional incorpora, doncs, dos vessants de la competència civil: un de material i un altre de formal. Des del material, correspon a l'Estat la "legislació civil", que abraça tant la matèria "civil" regulada pel Codi civil espanyol de 1889 (fontes del dret, persones físiques i jurídiques, drets reals, successions, règim matrimonial i obligacions i contractes), com "la conservació, modificació i desenvolupament del dret civil, especial o foral" per part de les sis comunitats on hi havia vigents compilacions de dret civil en el moment de l'entrada en vigor de la Constitució (Aragó, Balears, Biscaia-Àlaba, Catalunya, Galícia i Navarra).

Per això, tot i tractar-se d'un precepte "força enrevessat i poc clar" (DCGE 1/2017, FJ 3), atès que sembla que vagi encapçalat per l'atribució a l'Estat de la competència exclusiva sobre legislació civil per, a continuació, exceptuar l'esmentada atribució i reconèixer a les CA la competència per a la conservació, la modificació i el desenvolupament dels drets civils, forals o especials "allà on n'hi hagi", a la pràctica, l'article 149.1.8 CE no constitueix —tot i la seva ubicació sistemàtica en l'article 149.1—, una clàusula d'atribució de competències civils a favor de l'Estat. Fet i fet, la norma constitucional només reserva a l'Estat un nucli mínim de matèries: les regles relatives a l'aplicació i a l'eficàcia de les normes jurídiques, les relacions juridicocivils sobre les formes de matrimoni, l'ordenació dels registres i instruments públics, les bases de les obligacions contractuals, i les normes per resoldre els conflictes de lleis i la determinació de les fonts del dret, en aquest cas d'acord amb les normes de dret especial o foral. Des del punt de vista formal, a més, l'article 149.1.8 CE estableix dos límits: un d'intern i un altre d'extern. L'intern l'integra una regla aparent de política legislativa ("conservació, modificació i desenvolupament"), i l'extern està constituït per les matèries reservades "en tot cas" a l'Estat.

Aquesta garantia autonòmica de l'especialitat o foralitat civil, d'acord amb la doctrina del Tribunal Constitucional, fa que "els drets civils especials o forals preexistents puguin ser objecte no només de conservació i modificació *stricto sensu* sinó també de desenvolupament, entès com a tota acció legislativa que faci possible el seu creixement orgànic, de forma que es reconeix no només la historicitat sinó també la seva vigència i vitalitat cap el futur" (STC 88/1993, FJ 3; 156/1993, FJ 3). Amb tot, com és sabut, el TC ha entès tradicionalment que aquest "creixement" no atribueix una competència legislativa civil *ratione materiae* deixada a disposició de les CA, ja que això pugnarria amb el que disposa l'article 149.1.8 CE (STC 31/2010, FJ 76).

Conscient d'això, el legislador estatutari de 2006 va voler que l'article 129 EAC se centrés en el límit extern —les sis matèries reservades a l'Estat—, a diferència de l'opció feta per l'Estatut de 1979 (art. 9.2), connectat amb el límit intern, mirant de cercar un increment de l'àmbit competencial de la Generalitat, tant material com funcional, superador d'aquella

interpretació gasiva del TC. Per això, la Norma institucional bàsica atribueix a la Generalitat tota la competència sobre dret civil, tret del que afecta les submatèries atribuïdes a l'Estat per l'article 149.1.8a CE. L'Estatut, doncs, fa seva la tesi que la Constitució atorga a l'Estat la competència exclusiva sobre la totalitat del dret civil només en els territoris autonòmics que no tenen dret civil propi, de manera que en els que sí que en tenen l'abast de la competència estatal es veu reduïda a les submatèries que la Constitució reserva expressament i en tot cas a l'Estat. No cal dir que l'objectiu d'aquesta operació era, doncs, que la competència autonòmica no es reduís a la conservació, la modificació i el desenvolupament de les institucions de dret civil històric, i que no fos necessari per regular una matèria civil escrutar inexorablement amb una llàntia regulacions preexistents per establir ni que fos una remota connexió.

La Constitució atorga a l'Estat la competència exclusiva sobre la totalitat del dret civil només en els territoris autonòmics que no tenen dret civil propi

Arribats a aquest punt, cal que recordem que la STC 31/2010 (FJ 76) reproduí en bona part la interpretació de la competència civil autonòmica de les STC 88/1993 i 156/1993 (relatives als Estatuts d'Aragó de 1982 i de Balears de 1983).(2) Un cop més, com en tantes ocasions en aquesta destacada sentència, l'únic paràmetre utilitzat per l'alt tribunal fou la seva pròpia jurisprudència. El resultat ben conegut és que això va servir perquè el TC, mantenint immutable la seva doctrina, salvés la constitucionalitat del precepte estatutari, però sotmetent-lo a una interpretació reductiva i sense acceptar explícitament el canvi proposat. Aquesta interpretació, tan poc innovadora com escassament realista, no només va constituir una oportunitat perduda per fer coincidir el marc estatutari amb la pràctica consolidada pel legislador català sinó que ha dut al Parlament i al propi TC a cercar agònicament una connexió entre les noves matèries civils derivades de la moderna complexitat del tràfic civil amb les institucions atàviques de dret civil català.

Derivat d'això, durant aquests anys han estat aprovades vàries lleis en exercici de la competència estatutària en matèria de dret civil,(3) que han suscitat una notable conflictivitat, resolta per l'alt tribunal amb pronunciaments diversos i sovint contradictoris, acompanyats en ocasions de vots particulars en què es qüestionava fins i tot el criteri de desenvolupament limitat i restrictiu del dret foral o especial de la STC

31/2010. Hi ha normes catalanes relatives a la matèria contractual que, molt menys transcendents que les contingudes en l'esmentat llibre VI, han estat declarades inconstitucionals en sentències precedents (fins i tot en matèria d'obligacions i contractes), igual que en el cas de normes de dret civil de la Comunitat Valenciana o de Galícia (STC 133/2017). Per contra, en altres sentències com la recent STC 95/2017, de 6 de juliol, que va desestimar el recurs contra l'article 1 i, per connexió, pel que fa a la propietat temporal, contra les disposicions addicionals 1a, 2a i 3a, així com contra la disposició final de la Llei 19/2015, de 29 de juliol, d'incorporació de la propietat temporal i de la propietat compartida al llibre cinquè del Codi Civil de Catalunya), el TC salvà la Llei, en aplicació del seu cànon constitucional habitual, però després d'una recerca feixuga de la connexió (FJ 5).

La gran novetat de la STC 132/2019: l'abast i l'aplicabilitat de les bases de les obligacions contractuals

Ja s'ha dit que, a parer de la majoria del Tribunal, la norma impugnada constituïa un desenvolupament del dret civil de Catalunya en la mesura que la gran majoria dels seus preceptes mantenien connexió suficient amb el dret civil català històric. La novetat és que el TC estima que la Llei no contravé la reserva a favor de l'Estat en matèria de "bases de les obligacions contractuals". Per arribar a aquesta conclusió, el TC fa un doble esforç argumental: primer, per deduir quines són aquestes bases, i segon, per evidenciar que la regulació legal de les quatre figures contractuals s'ajusta a les esmentades bases, amb l'excepció, ja esmentada, del procediment notarial de resolució de la compravenda immobiliària. En aquest cas, però, no perquè entengui que això vulnera la competència estatal en matèria de "Registres i instruments públics" *ex* article 149.1.8a CE, com denunciava el recurs, sinó perquè estima que contravé la reserva competencial genèrica en matèria de legislació processal de l'article 149.1. 6a CE.

Així doncs, segons el TC, la ubicació en seu civil de la legislació impugnada, incloent els contractes entre un empresari i un consumidor, no planteja especials problemes —i això, per cert, clarifica la doctrina del mateix TC que en matèria de consum ha invocat sovint de manera concorrent el títol sobre legislació mercantil—. A més, com s'ha dit, el Tribunal fa un esforç insòlit per deduir el contingut de les bases de les obligacions contractuals presents en una norma preconstitucional com el Codi civil espanyol (no en altres normes o en el dret europeu). Pel que fa a aquestes, el TC raona que res no obsta al seu desenvolupament per les CA amb competència en dret civil propi, tot respectant el seu contingut bàsic i descarta l'aplicabilitat directa de les disposicions estatals. Finalment, confronta les institucions del llibre VI del CCCat i les

bases de les obligacions contractuals. D'aquesta forma, resulta destacable que la STC 132/2019 reconegui, com va assenyalar el CGE al seu dia,(4) que el fet que l'Estat no hagi establert per llei les bases de les obligacions contractuals no impedeix que la Generalitat pugui legislar en àmbits que afectin les relacions obligacionals derivades dels contractes, ja que, d'acord amb una jurisprudència constitucional consolidada, les bases poden ser producte de la legislació vigent, de la qual es poden deduir aquells preceptes o, millor dit, principis que, per referir-se a aspectes materials d'interès general, han de regir a tot l'Estat (DCGE 1/2017, FJ 3) (entre moltes d'altres, STC 101/2005, de 20 d'abril, FJ 5; 135/2012, de 19 de juny, FJ 4).

El Tribunal fa un esforç insòlit per deduir el contingut de les bases de les obligacions contractuals presents en una norma preconstitucional com el Codi civil espanyol

Val a dir que, fins ara, en les sentències sobre aquest límit competencial ni es motivava mínimament el perquè la norma autonòmica enjudiciada contradeia les bases estatals. Sense anar més lluny, en la recent STC 54/2018, de 24 de maig, en relació amb la previsió del Codi de consum de Catalunya —segons la qual el prestador no pot concedir el crèdit o préstec hipotecari si el resultat de l'avaluació de solvència de la persona consumidora és negatiu—, el Tribunal, sense al·ludir a les bases de les obligacions contractuals, va introduir una prohibició de contractar per considerar “que desborda[ba] el àmbito competencial autonómico, pues como ya hemos señalado en el fundamento jurídico 6.c éste tiene como límite, entre otros, que no se produzca un *novum* en el contenido contractual, o en otras palabras, que no se introduzcan derechos ni obligaciones en el marco de las relaciones contractuales privadas” (FJ 9). Aquest mateix criteri fou fixat també com a límit de la competència legislativa autonòmica a la STC 13/2019, de 31 de gener, relativa al recurs d'inconstitucionalitat sobre la Llei catalana 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, on es declara que, per molt que les normes autonòmiques persegueixin la protecció del consumidor i l'usuari, la determinació del “contenido de los contratos y de las acciones por incumplimiento, saneamiento o resolución se inserta dentro de la competencia estatal exclusiva atribuida por los artículos 149.1.6 y .8 CE” (FJ 3.B).

Al nostre parer, aquestes afirmacions anteriors a la STC 132/2019 només podien tenir raó de ser en aquelles CA que no tenen dret civil propi o que, tenint-lo, no regulen els contractes ni les institucions connexes. En canvi, no en aquelles altres comunitats, com Catalunya, que han tingut i continuen tenint normes pròpies en aquest àmbit, llevat de en aquelles qüestions que puguin afectar les bases de les obligacions contractuals.(5) Com ha sostingut el Consell de Garanties Estatutàries (CGE), “la Generalitat està habilitada competencialment per regular els contractes civils, sense que aquesta actuació per si sola impliqui, directament i automàtica, una afectació de les bases de les obligacions contractuals”. I això no és, a criteri d’aquest òrgan consultiu, problemàtic, fins i tot en cas que s’adoptés una interpretació restrictiva de l’article 149.1.8 CE, que, com hem vist, és la que va acollir la STC 31/2010 (FJ 76).

Correspon determinar-ho als experts en dret civil i no pas als iuspublicistes, però comparteixo el criteri del CGE en el sentit que es fa difícil entendre, com fa el TC, que les bases es puguin deduir de principis codificats que responen a “[...] una concepció vuitcentista i individualista del dret civil que avui ha quedat totalment superada per una aproximació més social” (DCGE 1/2017, FJ 3), representada per normes tuitives de la part més dèbil i que se sol traduir en normes imperatives que restringeixen l’autonomia de la voluntat. A més que, en matèria de dret civil, no sembla massa útil traslladar-hi el concepte material de bases (tampoc de les obligacions contractuals). Això és així, en primer lloc, perquè aquestes s’identifiquen amb “lo esencial, lo nuclear, o lo imprescindible de una materia, en aras de una unidad mínima de posiciones jurídicas” (per totes, STC 204/2013, de 5 de desembre, FJ 5), i això no es pot assimilar necessàriament a les normes que defineixen cada tipus de contracte, ni amb el seu contingut; en segon lloc, perquè tampoc no poden ser enteses com a “una rigurosa y monolítica uniformidad del ordenamiento de la que resulte que, en igualdad de circunstancias, en cualquier parte del territorio nacional, se tienen los mismos derechos y obligaciones” (STC 247/2007, de 12 de desembre, FJ 13). L’interès general supraautonòmic que podria justificar la fixació d’unes bases per a les obligacions contractuals es relaciona més aviat amb la necessitat de garantir un mínim comú normatiu que eviti disfuncions en el funcionament de l’activitat econòmica.

A manera de conclusió

No hi ha dubte que la STC 132/2019 valida a grans trets la legislació catalana en matèria d’obligacions i contractes, i que conté alguns aspectes singularment positius com l’adscripció dels contractes amb consumidors a l’àmbit competencial de la legislació civil. No obstant això, l’esforçada majoria del TC ho fa amb consideracions molt discutibles: la infatigable recerca de “connexió suficient”; la declaració d’inconstitucionalitat del pacte de condició resolutòria formalitzat

notarialment i inscrit en el registre de la propietat per envair la competència estatal en matèria de legislació processal, i l'aplicació mimètica del concepte material de bases a les obligacions contractuals.

**La STC 132/2019 valida a grans trets
la legislació catalana en matèria
d'obligacions i contractes, però
projecta serioses amenaces en forma
de cinc vots particulars molt regressius**

Amb tot, hi ha dos aspectes dubtosos que sobresurten: el primer és el fet que es fa difícil compartir, un cop més, la persistent utilització del criteri de la "connexió suficient" amb el dret civil precedent, atès que això és una relliscosa creació jurisprudencial que la realitat ha demostrat que s'ha utilitzat de forma variable. El segon és què, per bé que la majoria del TC ha gosat endinsar-se en la inèdita i complexa tasca d'interpretar el concepte de "bases de les obligacions contractuals", no han quedat massa clares quines són les bases mínimes, a més que no sembla que aquest esforç, per la pròpia naturalesa de les bases, hagi estat gaire reeixit, en el sentit que aquesta operació pugui ajustar-se al clàssic binomi legislació bàsica/legislació de desenvolupament, i més prenent com a punt de partida un text decimonònic com el Codi civil espanyol i prescindint d'altres normes i de la realitat del tràfic econòmic modern. A més, la sentència projecta serioses amenaces en forma de cinc vots particulars molt regressius que comprometen, de cara el futur, la capacitat de desenvolupar i fer créixer el dret civil català com a signe de modernitat i no d'historicitat.

Joan Ridao i Martín

Professor titular (a) de dret constitucional a la Universitat de Barcelona i
lletrat major del Parlament de Catalunya

(1) Vegeu a aquests efectes el DCGE 1/2017, de 26 de gener, i 13/2010, de 6 de juliol; DCC 282 i 273, de 29 de novembre de 2007 i de 14 de juliol de 2006, respectivament.

(2) En realitat, el TC ha forjat la seva doctrina respecte dels drets civils autonòmics arran d'un seguit de sentències sobre els recursos

d'inconstitucionalitat interposats contra la Llei 6/1986, de 15 de desembre, de les Corts Valencianes, de regulació dels arrendaments històrics valencians (STC 121/1992, de 28 de setembre); la Llei 3/1988, de 25 d'abril, de les Corts d'Aragó, sobre equiparació dels fills adoptius (STC 88/1993, de 12 de març); el Decret legislatiu 79/1990, de 6 de setembre, pel qual s'aprova el text refós de la Compilació del dret civil de les Illes Balears (STC 156/1993, de 6 de maig); la Llei 11/1993, de 15 de juliol, sobre el recurs de cassació en matèria de dret civil especial, de Galícia (STC 47/2004, de 25 de març), així com la STC 81/2013, d'11 d'abril, que resol una qüestió d'inconstitucionalitat contra la Llei 11/2001, de 19 de desembre, d'unions de fet, de la comunitat de Madrid.

(3) la Llei 4/2008, del 24 d'abril, del llibre tercer del Codi Civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques; la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del llibre quart del Codi Civil de Catalunya, relatiu a les successions; la Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi Civil de Catalunya, relatiu a la persona i a la família que, més enllà de les previsions en matèria civil, recull drets i principis relatius a la persona, la família, els infants i els menors, d'acord amb l'art. 40 EAC, que estableix el principi rector de protecció de les persones i de les famílies; la Llei 19/2015, del 29 de juliol, d'incorporació de la propietat temporal i de la propietat compartida al llibre cinquè del Codi civil de Catalunya (STC 95/2017); la Llei 10/2017, del 27 de juny, de les voluntats digitals i de modificació dels llibres segon i quart del Codi civil de Catalunya; i la Llei 3/2017, del 15 de febrer, del llibre sisè del Codi civil de Catalunya, relatiu a les obligacions i els contractes, i de modificació dels llibres primer, segon, tercer, quart i cinquè. Totes aquestes lleis segueixen l'estela de la Llei 29/2002, de 30 de desembre, primera llei del Codi civil de Catalunya (preàmbul i disposicions generals), i de la Llei 5/2006, de 10 de maig, del llibre cinquè relatiu als drets reals. D'altra banda, també es van aprovar la Llei 1/2008, de 20 de febrer, de contractes de conreu, que concorda amb la competència exclusiva en matèria d'agricultura i ramaderia (art. 116.1 EAC); la Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat; i la Llei 4/2012, del 5 de març, del recurs de cassació en matèria de dret civil a Catalunya. També cal fer esment del Decret 145/2017, de 26 de setembre, de les actuacions administratives i de la gestió del règim econòmic de la successió intestada a favor de la Generalitat de Catalunya.

(4) Vegeu el DCGE 1/2017, sobre el Projecte de Llei del llibre sisè del Codi civil de Catalunya, relatiu a les obligacions i els contractes, i de modificació dels llibres primer, segon, tercer, quart i cinquè, on recollíem, sintetitzada, la nostra anterior doctrina, i vàrem fixar també, de forma més específica, el concret règim competencial civil quan es projecta en l'àmbit de la contractació civil (FJ 3).

(5) La Compilació ja contenia tot un llibre, el quart, que es dedicava, per bé que de forma incompleta, a aquesta matèria, intitulat, precisament, "De les obligacions i els contractes i de la prescripció". En concret, a banda

d'una regulació parcial de la compravenda, la permuta, la rescissió per lesió, les vendes a carta de gràcia i els contractes de censal, violari i vitalici, disciplinava, també de forma incompleta, el contracte de parceria i els arrendaments rústics (art. 337.1), la masoveria (art. 337.2) i altres contractes de conreu (DCGE 1/2017, FJ 2).

Font: RCDP blog: <https://eapc-rcdp.blog.gencat.cat/2020/02/26/la-stc-132-2019-sobre-el-llibre-sise-del-codi-civil-de-catalunya-en-materia-dobligacions-i-contractes-i-un-miratge-enmig-dincertes-i-amenaces-dinvolucio-joan-ridao-i-martin/> [consulta 5/3/2020]